Kendisinden nakledilen, "Şiirin de nebatlar gibi bir vatanı vardır; bir şiiri bir başka toprakta yetiştirmek mümkün değildir" sözü, notlarla açıklamaya ve edisyon kritiğe verdiği önemin gerisindeki anlayışını belirtmektedir.

Eserleri. Ahlwardt, eserlerinin ortaya koyduğu gibi, öğrenmedeki ciddiyet ve disiplinini yayınlarına da aksettirmiş düzenli bir araştırmacı ve mizacı itibariyle da yalnız kendi tarz ve tercihine uygun çalışmalar yapmış bir müsteşriktir. De Goeje'nin yayımladığı Belâzürî'nin *Fütûḥu'l-büldân*'ı (Greifswald 1863-1868) ile 1882-1896 yılları arasında neşredilen Zemahşerî'nin *el-Mufaṣṣal*'ına yaptığı yardımlar bir tarafa bırakılacak olursa, otuzuna girmeden başlattığı asıl yayım faaliyetinin, bir yandan klasik Arap şiirini tanıtmak, diğer yandan çalışmalarının hemen hepsinin yazmak istediği Arap edebiyatı tarihine temel teşkil etmesini sağlamak üzere planlanmış olduğu görülür.

Ahlwardt'ın belli başlı çalışmaları şunlardır: **1.** *Dîvânü Ṭahmân el-Kilâbî* (Leiden 1858). **2.** *Ḳaṣîdetü Te'ebbeṭa Şerren* (1859). Şerhli olarak hazırlanmıştır. **3.** *Kitâbü'l-Fahrî fi'l-âdâbi's-sulṭâniyye* (Göttingen 1861). İbnü't-Tıktakā'nın meşhur eserinin Paris nüshası esas alınarak hazırlanmış metnidir. **4.** *el-Ḫamriyyât* (Greifswald 1861). *Dîvânü Ebî Nüvâs*'ın "Hamriyyât" bölümünün Berlin ve Viyana yazmalarına dayanarak yayımlanmış şeklidir. **5.** *el-ʿİḳdü's-semîn fî devâvîni'ş-şuʿarâ'i's-sitteti'l-Câhiliyyîn* (*The Diwans of the Six Ancient Arabic Poets*) (London 1870; Paris 1902). Bu çalışmada Câhiliye devri şiiri ele alınmış ve Nâbiga, Antere, Tarafe, Züheyr, Alkame ve İmruülkays gibi altı Câhiliye devri şairi Batılı araştırıcılara tanıtılmıştır. **6.** *Bemerkungen über der achtheit der altarabischen Gedichte* (Greifswald 1872). Müellifin eski Arap şiiri üzerine düşüncelerini ihtiva eden bu eser daha önce Câhiliye devri şiiri üzerine yapmış olduğu çalışmanın bir yan ürünü sayılabilir. **7.** *Anonymen arabischen Chronik* (Leipzig 1883). Berlin Kraliyet Kütüphanesi'ndeki bir yazmaya dayanarak neşrettiği bu eserin daha sonra Belâzürî'nin *Ensâbü'l-eşrâf*'ının XI. cildi olduğu anlaşılmıştır. **8.** *Verzeichnis der arabischen Handschriften* (*Die Handschriften Verzeichnisse der königlichen Bibliothek zu Berlin*) (Berlin 1887-1899). Ahlwardt'ın asıl şöhretini sağlayan bu eser Berlin Kraliyet Kütüphanesi'ndeki Arapça yazmaların katalogudur. Tamamı on cilt olan bu külliyatın I-IX. ciltlerinde 10.205 yazmanın konularına göre tasnifleri yapılmış olup X. cildi dizindir. Ahlwardt yirmi yıllık bir emeğin mahsulü olan bu çalışmasında kitapları sadece tasnif ve tavsif etmekle kalmamış, aynı zamanda müellif ve muhtevaları hakkında da bilgi vermiştir. Onun yazmak istediği Arap edebiyatı tarihinin iskeletini teşkil edecek bu çalışma, yine bir Alman müsteşriki olan Brockelmann'ın *Geschichte der arabischen Literatur* (*GAL*) adlı eserinin temelini oluşturmuştur. **9.** *Eş-ʿâru Ḫalef el-Aḥmer* (Greifswald 1895). Ahlwardt'ın katalog çalışmasını bitirdikten sonra tekrar Arap şiirine dönerek hazırladığı bir eserdir. **10.** *Sammlungen alter arabischer Dichter*. Eski Arap şairlerinden derlemeleri ihtiva eden bu eser üç cilt halinde neşredilmiştir (Berlin 1903). I. cilt Asmaî'nin *el-Aṣmaʿiyyât*'ı (Berlin 1902), II. cilt Accâc'ın *Dîvânü'l-Erâcîz*'i (Leipzig 1903), III. cilt de *Dîvânü Rü'be b. ʿAccâc*'dır. Bu divanı ayrıca aruz vezninin aynı kalıbıyla Almanca'ya da tercüme ederek yayımlamıştır (Berlin 1904).

BİBLİYOGRAFYA :

J. Fück, *Die Arabischen Studien in Europa*, Leipzig 1955, s. 191-192; Müneccid, *el-Müsteşriḳūne'l-Almân*, Beyrut 1978, I, 101-105; Necîb el-Akîkī, *el-Müsteşriḳūn*, Kahire 1980, II, 383; Mîşâl Cühâ, *ed-Dirâsâtü'l-ʿArabiyye ve'l-İslâmiyye fî Avrûbbâ*, Beyrut 1982, s. 196; Abdurrahman Bedevî, *Mevsûʿatü'l-müsteşriḳīn*, Beyrut 1984, s. 29-30; *Maʿa'l-Mektebe*, s. 84-85; P. K. Kokovtsov, "Vilgelm Alvardt", *Bulletin de l'Acaddémie* (Impériale) *des Sciences de St. Pétersbourg*, VI/4, Petersbourg 1910, s. 1201-1208.

HİDAYET YAVUZ NUHOĞLU

AHMED

(أحمد)

Hz. Peygamber'in isimlerinden biri.

Ahmed, **hamd** kökünden ism-i tafdil olup "herkesten daha çok öven (hamdeden) ve herkesten daha çok övülen" anlamlarına gelir. Bazı İslâm âlimleri, başka hiç kimseye nasip olmayan bir makamda ve sadece kendine mahsus ifadelerle herkesten daha fazla Allah'a hamdettiği, Cenâb-ı Hakk'ın da onu bütün insanlardan daha çok övdüğü için Hz. Peygamber'e Ahmed adının verildiğini söylerler. Ahmed, aynı kökten türemiş olmakla beraber onun diğer adları olan Muhammed ve Mahmud'dan daha anlamlı ve daha beliğdir. Çünkü her ikisi de yalnızca "övülmüş olma"yı ifade ettikleri halde **ahmed**de hem "övülme", hem de "övme" anlamı vardır. Hz. Peygamber'in adı olarak Ahmed Kur'ân-ı Kerîm'de bir defa geçmektedir: "Hatırla ki Meryem oğlu Îsâ, 'Ey İsrâiloğulları! Ben, daha önce gönderilen Tevrat'ı tasdik etmek ve benden sonra gelecek Ahmed adlı bir peygamberi müjdelemek üzere Allah'ın size gönderdiği peygamberim' demişti" (es-Saf 61/6).

Ahmed kelimesinin Hz. Peygamber'den önce isim olarak kullanılıp kullanılmadığı hususu ihtilâflıdır. Kaynaklardan anlaşıldığına göre, Resûlullah'ın doğduğu yıllarda Ahmed adını taşıyan hiç kimse bulunmadığı gibi hicrî I. yüzyılın ikinci yarısının ortalarına gelinceye kadar da bu adı alan hiçbir şahsa rastlanmamıştır. Konuyla ilgilenen İslâm âlimlerinin çoğu bu kanaati belirtmişlerdir. Her ne kadar Câhiliye devrinde Ahmed b. Sümâme et-Tâî, Ahmed b. Zeyd es-Seksekî gibi şahıslara ve Benî Ahmed gibi kabile adlarına rastlanılmakta ise de bunlar uzun yıllar önce yaşamış oldukları için unutulmuşlardı. İslâmî devirde bu adla anıldığı bilinen ilk şahıs, meşhur Arap dil bilgini Halîl'in (ö. 170/786 veya 175/791) babası Ahmed b. Amr el-Ferâhîdî'dir.

Hz. Peygamber çeşitli hadislerde isimlerinden birinin de Ahmed olduğunu hiçbir te'vile yer bırakmayacak şekilde ifade etmiştir (Buhârî, "Menâḳıb", 17, "Tefsîr", 61; Müslim, "Feżâ'il", 124, 125, 126). İslâmî kaynaklarda, annesi Âmine'ye doğacak çocuğuna Ahmed adını koyması emrolunduğu kaydedilmektedir (İbn Sa'd, I, 98-99, 104). Şair sahâbîlerden Hassân b. Sâbit, Kâ'b b. Mâlik, Amr b. Cemûh ve Abdullah b. Ziba'râ da Hz. Peygamber'in Ahmed adını şiirlerinde birçok defa zikretmişlerdir. Bazı müsteşrikler bu gerçeği kısmen inkâr ederek, kısmen de değişik şekillerde yorumlayarak İncil'de Ahmed adlı bir peygamberden bahsedilmediğini, müslümanların bu ismi, Hz. Peygamber'in İncil'de (Yuhanna, XIV/16; XVI/13-14) geçen Paraklit ile özdeşleştirilmesinden sonra ve en erken tarihle 125 (742-43) yılından itibaren kullanmaya başladıklarını (Watt, XLIII/1, s. 110; EI^2 (Fr.), I, 275), **ahmed** kelimesinin isim değil sıfat olduğunu ve hatta Kur'an'a sonradan dahil edildiğini iddia ederler. Bu son iddia, üzerinde durmaya değmeyecek ka-

dar basittir ve iftiradan ibarettir. Diğer iddiaya gelince, Hz. Îsâ İncil'de (Yuhanna, XIV/15-16, 23-27; XV/26; XVI/7-13) kendisinden sonra Ahmed adlı bir peygamberin geleceğini haber vermiştir. Müslümanların bir müddet çocuklarına Ahmed adını koymadıkları ise doğrudur. Ancak bu, müsteşriklerin ileri sürdükleri sebeplerden değil, bilakis Hz. Peygamber'e olan saygılarından dolayıdır. Nitekim aynı sebeple Hz. Ömer de hilafeliği sırasında Muhammed adlı şahısları toplayıp günlük hayatta ortaya çıkan bazı mahzurlar yüzünden onlardan isimlerini değiştirmelerini istemiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Hasan el-Mustafavî, *et-Taḥḳīḳ fî kelimâti'l-Ḳur'âni'l-Kerîm*, "aḥmed" md.; Buhârî, "Menâḳıb", 17, "Tefsîr", 61; Müslim, "Feżâ'il", 124, 125, 126; İbn Hişâm, *es-Sîre*, I, 353, 453, 534; II, 142, 158, 197, 256, 349, 385, 387, 419; İbn Sa'd, *eṭ-Ṭabaḳāt*, I, 98-99, 104-105, 161, 363; III, 55, 215; İbn Düreyd, *el-İştiḳāḳ*, s. 9-10; Kādî İyâz, *eş-Şifâ'*, İstanbul 1290, I, 189-191; İbnü'l-Cevzî, *el-Vefâ bi-aḥvâli'l-Muṣṭafâ* (nşr. Mustafa Abdülvâhid), Kahire 1386/1966 → Beyrut, ts. (Dârü'l-Ma'rife), I, 36 vd., 103-110; İbn Seyyidünnâs, *'Uyûnü'l-eṡer*, Beyrut, ts. (Dârü'l-Ma'rife), I, 30-31; II, 315; Diyârbekrî, *Târîḫu'l-ḫamîs*, I, 206-207; *Tecrid Tercemesi*, IX, 250-252; Elmalılı, *Hak Dini*, VI, 4929-4935; Mehmet Aydın, *Müslümanların Hristiyanlığa Karşı Yazdığı Reddiyeler ve Tartışma Konuları* (doçentlik tezi, 1979), AÜ İlâhiyat Fak., s. 186-197; Abdülahad Dâvûd, *Muhammad in the Bible*, Doha 1980, s. 22-26, 166-168, 209-215; A. Guthrie—E. F. F. Bishop, "The Paraclete, Almunhamanna and Aḥmad", *MW*, XLI (1951), s. 251-256; W. Montgomery Watt, "His Name is Aḥmad", *a.e.*, XLIII/1 (1953), s. 110-117; J. Schacht, "Aḥmad", *EI²* (Fr.), I, 275.

MUSTAFA FAYDA

AHMED I

(أحمد)

(ö. 1026/1617)

Osmanlı padişahı (1603-1617).

Babası III. Mehmed'in Saruhan valiliği sırasında 28 Nisan 1590'da Manisa'da doğdu. Annesi Handan Sultan'dır. Celâlî fetretinden dolayı sancağa çıkamamıştır (bk. SANCAĞA ÇIKMA). Babasının 18 Receb 1012'de (22 Aralık 1603) ölümü üzerine on dört yaşında tahta geçti.

İlk işi, III. Murad ve III. Mehmed devirlerinde devlet işlerine müdahaleleriyle çeşitli olaylara sebebiyet veren Safiye Sultan'ı (Venedikli Baffa) Eski Saray'a göndermek oldu. Bu sırada İran ve Avusturya ile olan savaş hali devam ediyordu. Cigalazâde Sinan Paşa şark serdarı tayin edilirken Vezîriâzam Malkoç Yavuz Ali Paşa da Macaristan'a gönderildi. Yine bu sıralarda Şah I. Abbas Revan'ı muhasara sonunda teslim almış, Kars'a girmiş ve ancak Ahıska önlerinde durdurulabilmişti. Sinan Paşa 15 Haziran 1604'te İstanbul'dan gecikmiş olarak hareket etti ve 8 Kasım'da Kars önlerine vardı. Durum uygun olduğu halde Şah Abbas'ın üzerine gitmeyip Van'da kışlağa çekilen Sinan Paşa, şahın taarruzu üzerine Erzurum'a geçti. Böylece serdar, ümerâ ve asker arasında huzursuzluk çıkmasına ve bir sefer mevsiminin boşa geçirilmesine sebep oldu. 1605 sefer mevsiminde tekrar ordunun başında hareket eden Sinan Paşa Tebriz'i geri almak üzere yürüdü. Ancak Erzurum Beylerbeyi Köse Sefer Paşa'nın esas ordudan ayrı hareket edip esir düşmesi Sinan Paşa'nın durumunu sarstı ve ordu Şah Abbas'ın âni baskını üzerine mağlûp olarak Van'a, sonra da Diyarbekir'e çekildi. Sinan Paşa'nın bu sırada büyük bir kuvvetle yardıma gelen Halep Beylerbeyi Canbulatoğlu Hüseyin Paşa'yı geç kaldığı bahanesiyle idam ettirmesi büyük bir isyanın başlamasına sebep oldu. Bu hadiseden kısa süre sonra kendisinin de Diyarbekir'de ölmesi üzerine Şah Abbas Gence, Şirvan ve Şemaha'yı zaptetti.

İran cephesinde bu olaylar sürerken 3 Haziran 1604'te İstanbul'dan hareket ederek 26 Temmuz'da Belgrad'a varan Vezîriâzam Malkoç Ali Paşa burada ölünce, sadârete ve garp serdarlığına Lala Mehmed Paşa tayin edildi. İlk önce Peşte, ardından Vaç kalelerini geri alan serdar, Estergon'u kuşattıysa da yağmur ve kar fırtınalarının başlaması ve askerin muhalefeti üzerine 23 Kasım 1604'te Belgrad'a çekilmek zorunda kaldı. Bu sırada Protestan Macar halkı üzerinde Katolik Avusturya baskısının artması, Erdel'in istiklâli için mücadele eden ve daha önce Avusturya taraftarı olan Erdel Beyi Etienne Bocskai'ın (Boçkay) İstanbul'a elçi göndererek yardım istemesine sebep oldu. Bocskai'a Erdel krallığı için yardım vaadinde bulunulması üzerine o da kuvvetleriyle sefere katıldı. 1605 yazında Estergon üzerine yürüyen Lala Mehmed Paşa, önce Vişegrad ve Tepedelen'i ele geçirdi. Böylece zor durumda kalan Estergon müdafileri 4 Kasım 1605'te kaleyi teslim ettiler. Diğer taraftan Bocskai, Türk kuvvetlerinin yardımı ile Uyvar'ı alırken Tiryaki Hasan Paşa da Veszprém ve Polata'yı fethetti. Elde edilen bu başarılardan sonra Lala Mehmed Paşa tarafından Etienne Bocskai'a Erdel ve Macar tacı giydirildi. Bunun arkasından da Kanije Beylerbeyi Sarhoş İbrahim Paşa, Tatar ve Macar kuvvetleriyle birlikte Avusturya'nın İstriya eyaletine bir akın düzenledi.

Anadolu'da Celâlî isyanlarının tehlikeli bir hal alması, diğer taraftan İran cephesinde başarı elde edilememesi sebepleriyle İstanbul'a çağrılan Sadrazam Lala Mehmed Paşa İran üzerine serdar tayin edildi. Böylece sadrazamın bütün Macaristan'ı Avusturya istilâsından kurtarma planı gerçekleşemedi. Bu konuda padişah nezdindeki teşebbüsleri de bir sonuç vermedi ve İran üzerine sefere hazırlanırken âniden vefat etti (1606). Bu sırada, yıllardan beri devam eden Osmanlı-Avusturya savaşlarını bir sonuca bağlamakla görevlendirilen Kuyucu Murad Paşa Budin'e gidip temaslarda bulundu ve anlaşma zemini hazırlanınca Budin Beylerbeyi Kadızâde Ali Paşa başkanlığındaki Osmanlı sulh heyeti ile Avusturya murahhasları Baron de Mollard ve Comte Althan, Zitvatorok'ta bir araya geldiler. Yirmi üç günlük bir müzakereden sonra on yedi maddelik bir ahidnâme imzalandı. Zitvatorok Muahedesi hükümlerine göre, Kanûnî devrinden beri Avusturya'nın vermekte olduğu 30.000 duka altın tutarındaki yıllık haraç kaldırıldı, buna karşılık İmpa-

Sultan I. Ahmed

